Editör
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ NECMİ AKYALÇIN

TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE

Yazarlar

Kürşat EFE - Hasene AYDIN
Mustafa Levent YENER - Necmi AKYALÇIN (Ed.)
Gamze KARGI İNCE - Ahu GÜNERİ
Damla AYDOĞAN - Ezgi GÜZELİŞ
Yasemin TÜRKMEN

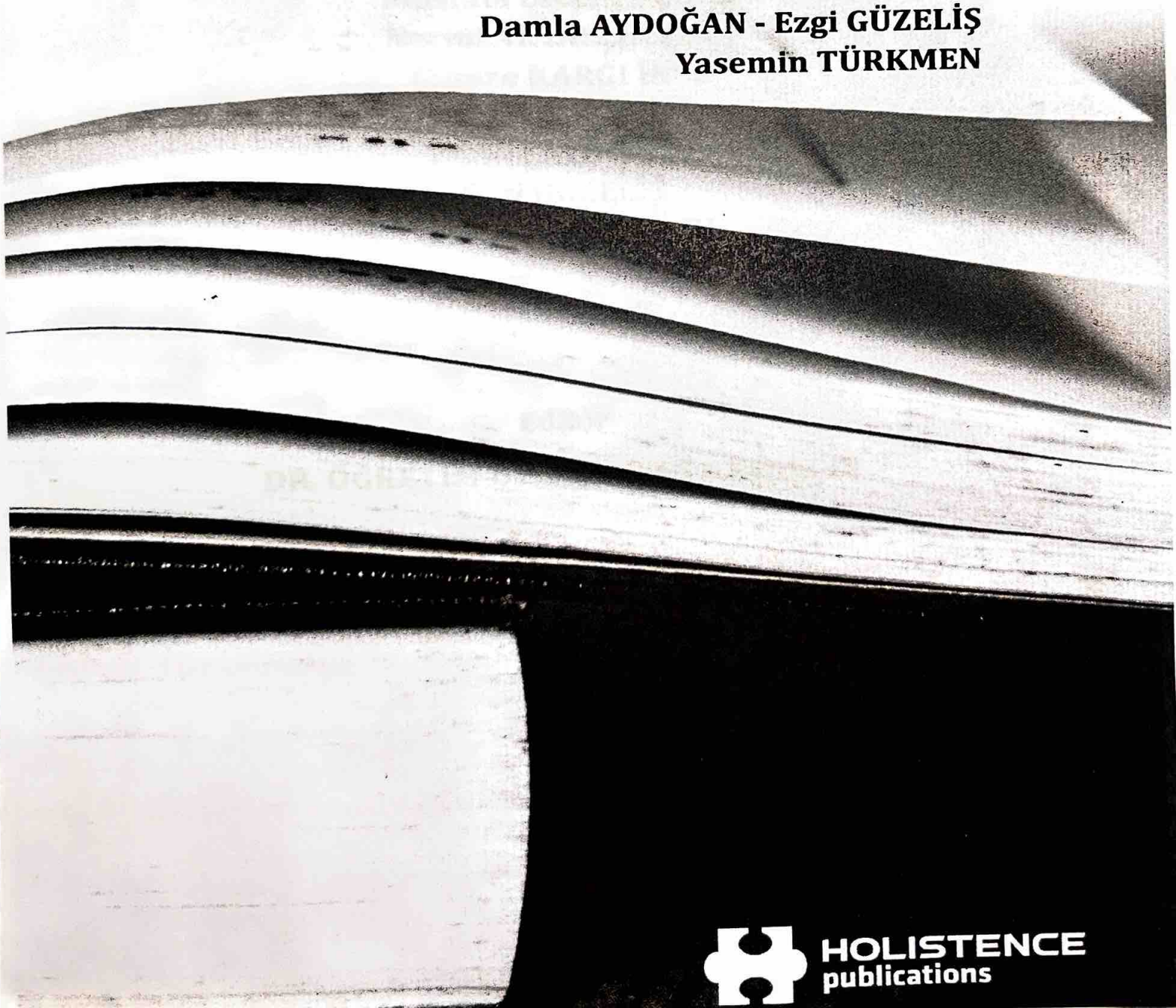

HOLISTENCE
publications

TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE

Yazarlar

Kürşat EFE
Hasene AYDIN
Mustafa Levent YENER
Necmi AKYALÇIN (Ed.)
Gamze KARGI İNCE
Ahu GÜNERİ
Damla AYDOĞAN
Ezgi GÜZELİŞ
Yasemin TÜRKMEN

Editör

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ NECMİ AKYALÇIN

HOLISTENCE
publications

TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE

Holistence Publications

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Holistence Publications'a aittir.
Bütün hakları saklıdır. Kitabın tümü, bölüm/bölümleri Holistence Publications izni olmadan elektronik, optik, mekanik veya diğer yollarla çoğaltılamaz, dağıtılamaz, basılamaz ve bilgisayar ortamında tutulamaz.
Bu kitapta yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazar(lar)a aittir.

Editör **DR. ÖĞRETİM ÜYESİ NECMİ AKYALÇIN**

1.Baskı Mayıs 2023

ISBN 978-625-6942-33-2

Yay. Sertifika No Yayın Hakları 51372 / HOLISTENCE PUBLICATIONS

Adres Sarıcaeli Köyü, Sarıcaeli Yerleşkesi, ÇOMÜ Teknopark
No:29 D. 119 Merkez/Çanakkale / TÜRKİYE

Telefon (+90) 530 638 70 17

E-mail publications@holistence.com / contact@holistence.com

Baskı Repar Tasarım Matbaa Yenibosna Merkez Mh. Cemal Ulusoy Cd. No: 43 Bahçelievler/İstanbul

Matbaa Sertifika Sertifika no: 40675

GİRİŞ

Türkoloji çalışmaları arasında yeni yeni dikkat çeken söz varlığının, günümüzde birçok çalışmanın temel konusu biçimine geldiği ve önem kazandığı görülmektedir. Verilen bu önemin arkasındaki temel neden söz varlığının oldukça geniş kapsamlı ve zengin bir konu olmasıdır. Deyimler, atasözleri, ikilemeler, argolar, kalıp sözler, argolar, terimler gibi birçok yapı aynı zamanda birer söz varlığı ögesidir. Yani aslında bir dilin sahip olduğu tüm değerler o dilin söz varlığı içerisinde değerlendirilebilmektedir.

Türkiye' de söz varlığı denildiğinde ilk akla gelen isimlerden biri olan Doğan AKSAN da bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır:

"Sözvarlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yaratıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir. Örneğin toplum yaşamında aile ilişkilerinin sıkı olduğu Türk dünyasında bu ilişkiler kavramlaştırılmakta, elti, görümce, baldız, yenge gibi ayrı kavramlar belirlenmiş buna karşılık Hint-Avrupa dil ailesinin Roman ve Germen kollarının her birinde bu kavramların tümü tek bir sözcükle anlatım bulmaktadır." (Aksan, 2015, s. 15)

"Söz varlığı (vocabulary) kavramı bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini ve bilim, teknik, sanat, zanaat alanlarıyla ilgili olan terimleri içine alan geniş bir çerçeve oluşturur. Büyük ölçüde, dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü yansıtır." (Aksan, 2017: 75)

Güncel Türkçe sözlükte ise, söz varlığı için şöylesi bir tanım yapılmıştır:

"Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler." (TDK: Türk Dil Kurumu, https://sozluk.gov.tr ,Erişim Tarihi: 1 Ocak 2023.)

Türkçe, söz varlığı bağlamında oldukça zengin bir dildir. Öyle ki, Türkçenin ilk yazılı belgeleri olan Orhun Yazıtları'ndan beri deyimler, ikilemeler vb. söz öbekleri Türkçenin söz varlığında yer almakta ve Türkçenin söz varlığının ne denli köklü ve zengin bir dil olduğunu ortaya koymaktadır. Talat TEKİN, bu konuda şu bilgileri vermektedir:

"Orhon Yazıtları yalnızca siyasî ve askerî olayların oluş sırasıyla hikâye edildiği kuru bir harp tarihi değildir. Tam tersine, bu yazıtların özellikle Bilge Kağan'ın beylerine ve halkına seslendiği ve onları Çinlilerin entrikalarına ve anayurdu bırakıp uzak diyarlara gitmelerinin doğuracağı felâketlere karşı uyardığı bölümleri son derece etkili bir anlatım gücüne ve güzelliğine sahiptir. Bu bakımdan Orhon Yazıtları'nın

Türkçenin en eski ve en güzel hitabet örnekleri olduğu söylenebilir. Yazıtlarda kullanılan bu etkili anlayışı ve deyişi sağlayan öğeler şöyle sıralanabilir: 1. İkilemeler, 2. koşutluk, 3. deyimler; 4. atasözlerinden yararlanma; 5. edebî sanatlar." (Tekin, 1998, s. 15)

Günümüze kadar söz varlığı konusunda yapılmış ve yapılmakta olan çalışmaların sayısı da bu durumu ortaya koymaktadır. Bu kitap da söz varlığı çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla söz varlığı hakkında yapılmış 9 değerli çalışmanın bir araya toplandığı bir eserdir. Bu çalışmaları hazırlayan araştırmacılar ve çalışmaların başlıkları şu biçimdedir:

1) Doç. Dr. Kürşat EFE-*Depremle Birlikte Kullanım Sıklığı Artan Sözcükler ve Deprem Sözlükçesi*, 2) Dr. Öğr. Üyesi Hasene AYDIN-*"Rafadan Tayfa" Çocuk Kitapları Serisi Üzerine Bir Söz Varlığı Çalışması: Atasözleri, Deyimler ve Kalıp Sözler*, 3) Doktora Öğrencisi Ahu GÜNERİ & Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN-*Tarık Buğra'nın Romanlarından Örneklerle Duyguları İfade Eden Kalıp Sözler*, 4) Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Levent YENER-*Türkiye Türkçesinde Organ Adlarıyla Birlikte Kullanılan Türetim Ekleri*, 5) Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN & Doktora Öğrencisi Damla AYDOĞAN- *"Oxford Dictionary Of Idioms" Adlı Sözlükteki "W" Harfinin Altında Bulunan Deyimler Üzerine Bir Değerlendirme*, 6) Öğr. Görevlisi Gamze KARGI İNCE-*Camasbname'deki Fiillerin Tematik Sınıflandırılması*, 7) Yüksek Lisans Öğrencisi Yasemin TÜRKMEN & Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN-*Deyim Kargaşası Üzerine Bir İnceleme*, 8) Doktora Öğrencisi Damla AYDOĞAN & Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN-*"Oxford Dictionary Of Idioms" Adlı Sözlükteki "U, V, Y" Harflerinin Altında Bulunan Deyimler Üzerine Bir Değerlendirme*, 9) Doktora Öğrencisi Ezgi GÜZELİŞ & Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN-*Samim Kocagöz'ün "Bir Çift Öküz" Adlı Romanındaki İkilemelerin Anlamsal Olarak Sınıflandırılması.*

Çalışmanın amacı, özenle hazırlanan ve söz varlığını konu edinen bu çalışmaları tek bir çatı altında toplayıp Türkoloji alanına kazandırmaktır. Çalışmada emeği geçen değerli hocalara ve lisansüstü öğrencilere bu çalışmaya sundukları katkı için teşekkür etmek gerekir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ V

DEPREMLE BİRLİKTE KULLANIM SIKLIĞI ARTAN SÖZCÜKLER VE DEPREM SÖZLÜKÇESİ 1

WORDS THAT INCREASED WITH EARTHQUAKE AND EARTHQUAKE GLOSSARY

Kürşat EFE

"RAFADAN TAYFA" ÇOCUK KİTAPLARI SERİSİ ÜZERİNE BİR SÖZ VARLIĞI ÇALIŞMASI: ATASÖZLERİ, DEYİMLER VE KALIP SÖZLER 27

A VOCABULARY STUDY ON THE "RAFADAN TAYFA" CHILDREN'S BOOKS SERIES: PROVERBS, IDIOMS AND FORMULAIC EXPRESSIONS

Hasene AYDIN

TARIK BUĞRA'NIN ROMANLARINDAN ÖRNEKLERLE DUYGULARI İFADE EDEN KALIP SÖZLER 51

FORMULAIC EXPRESSIONS THAT EXPRESS EMOTIONS WITH EXAMPLES FROM TARIK BUĞRA'S NOVELS

Ahu GÜNERİ

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ORGAN ADLARIYLA BİRLİKTE KULLANILAN TÜRETİM EKLERİ 67

DERIVATIONAL SUFFIXES USED WITH ORGAN NAMES IN TURKEY TURKISH

Mustafa Levent YENER

"OXFORD DICTIONARY OF IDIOMS" ADLI SÖZLÜKTEKİ "W" HARFİNİN ALTINDA BULUNAN DEYİMLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 105

"AN ASSESSMENT ON IDIOMS UNDER THE LETTER "W" IN THE DICTIONARY "OXFORD DICTIONARY OF IDIOMS"

Necmi AKYALÇIN & Damla AYDOĞAN

CAMASBNAME'DEKİ FİİLLERİN TEMATİK SINIFLANDIRILMASI..... 121
THEMATIC CLASSIFICATION OF VERBS IN CAMASBNAME
Gamze KARGI İNCE

DEYİM KARGAŞASI ÜZERİNE BİR İNCELEME 139
A STUDY ON IDIOM CONFUSION
Yasemin TÜRKMEN & Necmi AKYALÇIN

"OXFORD DICTIONARY OF IDIOMS" ADLI SÖZLÜKTEKİ "U, V, Y" HARFLERİNİN ALTINDA BULUNAN DEYİMLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 157
"AN ASSESSMENT ON IDIOMS UNDER THE LETTERS "U, V, Y" IN THE DICTIONARY "OXFORD DICTIONARY OF IDIOMS"
Damla AYDOĞAN & Necmi AKYALÇIN

SAMİM KOCAGÖZ'ÜN "BİR ÇİFT ÖKÜZ" ADLI ROMANINDAKİ İKİLEMELERİN ANLAMSAL OLARAK SINIFLANDIRILMASI 167
THE SENSITIVE CLASSIFICATION OF THE DILITATIONS IN SAMİM KOCAGÖZ'S NOVEL "BİR ÇİFT ÖKÜZ"
Ezgi GÜZELİŞ & Necmi AKYALÇIN

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ORGAN ADLARIYLA BİRLİKTE KULLANILAN TÜRETİM EKLERİ

DERIVATIONAL SUFFIXES USED WITH ORGAN NAMES IN TURKEY TURKISH

Mustafa Levent YENER*[1]

Özet

Türkiye Türkçesi biçim bilgisi çalışmalarında türetim eklerinin sınıflandırılmasında kullanılan ölçüt eklerin eklendikleri tabanların türleri, eklerin sözcüğe kattığı anlam ve sözcüğün türünde yaptıkları değişikliklerdir. Bu çalışmada farklı bir bakış açısıyla organ adlarıyla birlikte hangi eklerin kullanıldığı ve bu eklerin organ adlarının kavram alanlarında yaptıkları değişiklikler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu şekilde geleneksel sınıflandırma yöntemlerine bir alternatif geliştirilmeye çalışılmış, biçim bilgisi ve anlam bilgisi arasında bir bağ kurulmaya çalışılmıştır. Çalışmada 'Güncel Türkçe Sözlük'teki insan ve bedeniyle ilgili adlar listelenmiş bunlardan türetilen adlar ve kavram alanları belirlenmiştir. Organ adları ve birlikte kullanılan ekler belirlenerek sıklıkları ve değiştirim yönleriyle ilgili sonuçlar tablolar halinde verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Türkçesi, organ adları, yapım ekleri, kavram alanı, söz varlığı.

Abstract

The criteria used in the classification of derivational suffixes in Turkey Turkish morphology studies are the types of bases to which the suffixes are added, the meaning they add to the word and the changes they make in the type of the word. In this study, it has been tried to determine which suffixes are used with organ names from a different point of view and the changes these suffixes make in the conceptual fields of organ names. In this way, an alternative to traditional classification methods has been tried to be developed, and a link between morphology

[1]*Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E mail: mlyener@comu.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9313-3862.

HOLISTENCE

and semantics has been tried to be established. In the study, the names related to the human and his body in the Contemporary Turkish Dictionary were listed, and the names derived from them and the concept areas were determined. By determining the organ names and the suffixes used together, the results about their frequency and direction of change are given in tables.

Keywords: Turkish, organ names, derivational suffixes, conceptual fields; vocabulary.

1. GİRİŞ

Canlı türleri, duyguları, yaşamda kalma çabaları gibi birçok yönden birbirlerine benzer. İnsanı, diğer canlı türlerinden farklı kılansa düşünebiliyor oluşudur. Düşünebilen bu varlık, düşüncelerini, duygularını söze dönüştürme yeteneğini de geliştirmiştir. '*Soyut, toplumsal, nedensiz ve rastlantısal*' bir olgu olan *dili* (Saussure1998: 36-43) yaratan insanın zihninde kurduğu ilişkiler ve vardığı sonuçlar olarak tanımlanabilecek *düşünme* eylemini yazılı ya da sözlü olarak bir ürüne dönüştürür ki buna *düşünce* adı verilir (Akarsu, 1994: 63). Bu şekilde, kendi zihninde bir başkası için soyut ve bilinmez olan düşüncelerini/ duygularını somutlaştırır. 20. yüzyılın başında dil bilimi çalışmalarında bir devrim sayılabilecek bir gelişmeye imza atan Saussure bu işlemi *söz* olarak ifade eder. Saussure, düşüncelerin yazılı ve sözlü olarak ifadesini *söz* olarak tanımlar. *Söz; somut, bireysel, nedenli* bir olgudur (Saussure, 1998: 36-43).

Söze dönüştürme eyleminin gerçekleştirilmesi için *dil*in soyut kurallarının kullanılması gerekir. Bir dizge olarak *dil; ses, telaffuz, biçim, dizim ve anlam alt dizgelerinden* oluşur (Aksan, 1999: 22-23). Ses, telaffuz, biçim ve dizim dizgelerinin kuralları uygulanarak, anlam oluşturulur.

Dilin yapı taşı *sözcük*tür. Sözcük, yukarıda bahsedilen her bir dizgede ana unsurdur. Bu nedenle *sözcüğün* tek ve kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Bu yazının konusu gereği *sözcük* için '*bir kavram ve işitim imgesinden oluşan dil birimi*' tanımını kabul edeceğiz. *Kavram, insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden yönüdür.*' (Aksan, 1999: 41). Daha basit bir şekilde söyleyecek olursak her bir *kavram*, dil dışı dünyadaki varlıkların ya da oluşların zihnimizde yarattığı resimlerdir. *Sözcük*, bu resimlerle gösterilen şeyleri, fiziksel olarak *işitim imgesi* dediğimiz ses birlikleriyle işaretler ve somutlaştırır. *İşitim imgesi* ve *kavram* birbirinden ayrılmaz bir bütünlük oluşturur. Birinin bulunması için diğerinin de bulunması gerekir. *Sözcük* adı verilen bu dil biriminin anlamı ancak bu iki parçanın bulunması ve eşleşmesi

ile ortaya çıkar. *Kavram* bir başka deyişle *gösterilen* sözcüğün *iç yapısını* oluştururken *işitim imgesi dış yapısını* oluşturur. Bu bakımdan *sözcük*, bir *kavram birimi*dir (Saussure, 1998: 41-111).

Dil öğeleri, *anlam* terimiyle karşıladığımız içerik veya düşüncelerin taşıyıcısıdır. Bu bakımdan *sözcük*, aynı zamanda bir *anlam birimi*dir. *Anlam birimi*, anlamı olan en küçük birimdir. Martinet'in işlevsel anlayışına göre dilin birinci eklemlilik düzeyini oluşturan en küçük birimlerdir. Martinet'e göre *anlam birimleri*, sözcük ile karıştırılmamalıdır. Tümcedeki işlevlerine göre *anlam birimleri; ağaç, kuş, hızlı, bugün* gibi tümcede tek başına bir işlevi üstlenebilecek, sözlükte tek başına bir anlamı karşılayabilecek birimler *bağımsız anlam birimleri; ben, sen, o, gibi, kadar, için, bile* gibi, bir *bağımsız anlam birimiyle* kullanıldığında anlam kazanan, tek başlarına belirgin bir anlamları bulunmayan birimlerse *işlevli birimler* veya *bağımlı anlam birimleri* olarak iki grup oluşturur (Vardar ve diğ., 2007: 19-20). Bu bakımdan geleneksel dil bilgisi çalışmalarında *sözcük*, Saussure'ün *gösterge* terimiyle karşıladığı dil birimi, *bağımsız bir anlam birimidir. Sözcük*, tek başına bir anlamı olan, insan zihninde tasarım ve/veya çağrışımlarıyla birlikte kavramı karşılayan bir dil birimidir. Anlam dizgesinin bir öğesidir.

Sözcük aynı zamanda *biçim dizgesinin* bir öğesidir. *Biçim dizgesi, 'bir dilin kök ve eklerinin oluşum, kullanılış ve birleşmelerini gösterir. Çekim, büküm, türetme özellikleri bu dizgeyle belirlenir. Türkçenin son eklerle sözcük türetmesi ve birleşik sözcüklere olanak sağlaması kendi yapı dizgesinin özellikleridir.*' (Aksan, 1999: 22-23). Bu bakımdan sözcük, bir *biçim birimi* olarak kabul edilir. '*Dildeki en küçük anlamlı birim*' olarak tanımlanan *biçim birimi* (Aksan, 1999: 27-28) kendi içerisinde *bağımlı* ve *bağımsız biçim birimleri* olarak ikiye ayrılır. *Bağımsız biçimi birimleri* tek başlarına anlamlı, dilde bağımsız olarak görev alabilen, kendilerinden yeni bağımsız biçim birimleri türetilebilen dil birimleridir. *Bağımlı biçim birimleri* ise tek başlarına belirgin bir anlamları bulunmayan, *bağımlı biçim birimleri*yle birlikte kullanıldıklarında bir anlam ifade eden, türetime açık olmayan dil birimleri olarak tanımlanır. *Bağımlı biçim birimleri*, dilde ek ve sözcük olarak bulunabilir. Çekim ve türetim ekleri ek biçimindeki *bağımlı biçim birimleri*dir. İlgeçler, bağlaçlar, ünlemler ve adıllar sözcük biçiminde olan ancak tümcede *bağımsız biçim birimleri*yle birlikte kullanıldıklarına anlamları belirginleşen görevli sözcüklerdir (Aksan, 1999: 27-28).

Bu çalışmada, biçim ve anlam dizgesindeki rolü açısından bir kavramı karşılayan, tek başına bir anlamı bulunan, söz diziminde başka bir öğeye gerek duymadan görev yapabilen ve kendisinden yeni sözcükler türetilebilen dil birimleri *sözcük* olarak kabul edilecektir.

Genel anlamıyla *dil*, insanın evreni söze dönüştürme çabasıdır (Aksan, 1990: 71-72). İnsan içinde yaşadığı evrendeki varlıkları, nesneleri, olay ve olguları göster-

gelere bağlayarak söze dönüştürür. *'İnsanoğlunun böylece bir nesneyi, belirtmek üzere bir gösterge oluşturmasına adlandırma'* denir (Aksan, 2017: 76). İnsan, varlığından haberdar olduğu soyut/ somut bir şeyi işitim imgesiyle işaretler, daha sonra bu işitim imgesi, diğer insanlar tarafından kabul görerek yaygınlaşır ve üzerinde uzlaşılarak kabul edilir. Üzerinde uzlaşılan bu ses simgesi sözcüğe dönüşür. Yukarıda söz ettiğimiz gibi işitim imgesi tek başına *sözcük* için yeterli değildir. Sözcük olarak kabul edilebilecek dil birimi, adlandırdığı şeyleri zihninde tasarım ve/veya çağrışımlar haline getirerek *kavramlaştırır*. Böylece, sözcükler; varlık ya da hareketlerin karşılıkları olarak dilde yerini alır ve insan bu sözcükleri kullanarak içinde yaşadığı evreni söze dönüştürür, başka bir deyişle duygu ve düşüncelerini ifade eder.

Her dil, imkânları ve ihtiyaçları ölçüsünde adlandırma ve kavramlaştırmalar yaparak sözcükler biriktirir. Bu sözcükler listeler halinde, Saussure'ün yukarıda belirttiğimiz *dil* ve *söz* ayrımına uygun bir şekilde incelenir. İnsan zihninde dilin kural ve sözcüklerinden oluşan soyut bir sözlük olarak tanımlanabilecek bir *sözlükçe* bulunur. Bu listede her bir dil birimine ilişkin ses, ulam ve anlam bilgileri bulunur (Balcı, 2018: 80). *Sözlükçe*, bir dili konuşanların tüm söz varlığını ve o dile ilişkin kuralları içeren, soyut ve varsayımsal bir listedir (Günay, 2018: 31-35). *Söz varlığı* ise *'çağdaş dil biliminde bir bütünce içinde bir işlevi yerine getiren tüm sözcüklerin listesi'*dir (Günay, 2018: 31). Bu liste, konuşurların duygu ve düşünceleri yazılı ya da sözlü olarak dile getirirken kullandığı sözcüklerden oluşur (Günay, 2018: 31).

"Söz varlığı (vocabulary) kavramı bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini ve bilim, teknik, sanat, zanaat alanlarıyla ilgili olan terimleri içine alan geniş bir çerçeve oluşturur. Büyük ölçüde, dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü yansıtır." (Aksan, 2017: 75).

Söz varlığı *iç* (yerli) ve *dış* (yabancı) öğeler olmak üzere iki temel bileşenden oluşur. Söz varlığının *iç öğeleri* o dilin *temel söz varlığını* oluşturur. Bunlar kuşaktan kuşağa aktarıldıkları için dilin en eski sözcükleri *temel söz varlığında* bulunur. *Temel söz varlığı* şunlardan oluşur:

1. *Organ adları (el, ağız, göz, kulak...)*
2. *Besin adları (su, yoğurt, ayran, süt...)*
3. *Evcil hayvan adları (kedi, köpek...)*
4. *Tarım hayvanları (koyun, inek, sığır...)*
5. *Tarım araçları (çapa, kürek, orak...)*
6. *Somut eylemler (görmek, bakmak, duymak...)*
7. *Sayı adları (bir, iki, üç...)*

8. *Bitki adları (buğday, ağaç...)*
9. *Akrabalık terimleri (ağabey, abla, yenge...)*
10. *Renk adları (gök, sarı...)* (Aksan, 1996: 26-28).

İnsan ve oluşturduğu toplum ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak sürekli değişir ve gelişir. Çeşitli yollarla yaşamına yeni varlık ve hareketler, nesne, olay ve olgular girer. Dil de bu değişim ve gelişime ayak uydurur:

Gerçekten de salt durağanlık diye bir şey yoktur (bak. s. 121 ve ötesi). Dilin bütün bölümleri değişkendir. Her dönemde belli oranda bir evrim görülür. Evrimin hızı ve yeğinliği değişebilir, ama ilkenin kendisi hiç sarsılmaz. Dil ırmağı hiçbir kesintiye uğramadan akıp durur. Irmağın, ağır ağır akması ya da sel görünümü alması ikincil niteliklidir (Saussure, 1998: 204).

Toplum, yaşadığı değişimler sonucundan karşılaştığı soyut ya da somut şeyleri *adlandırmak* ihtiyacını duyar. Bir dilin *söz varlığı* da bu *adlandırma* ihtiyacı ve ihtiyacın giderilmesi çabası sonucunda genişler. Söz varlığının genişletilmesinde kullanılan iki yol bulunur: Biri *yaratma*, diğeri de *alma/alıntılama/ ödünçleme*dir (Tekin, 2005: 233). *Yaratma*da ilk yol yeni bilgiye yeni ses birliği atanmasıdır yani yeni bir sözcüğün icadıdır ancak bu yol dilde en az çaba yasasına aykırıdır. Daha kullanışlı bir yol olarak dilin kendi söz varlığına başvurulur. Söz varlığını oluşturan sözcüklerden uygun olanları biçim ve ses olarak değiştirir. Biçim bilgisi açısından *bağımlı biçimi birimleri* olarak tanımladığımız eklerden türetim işlevli olanları kullanarak yeni bilgiyi adlandırmak için *türetim* yoluna başvurur. Bir başka yol da var olan sözcükleri, biçim ve ses olarak değiştirmeden, karşılanacak yeni bilgiyle şekil ve işlev benzerliklerine dayanarak bunları ilişkili bir kavramı karşılamak için kullanmaktır. Daha basit bir şekilde sözcüğü, anlamca genişletmektir.

Dil çalışmalarında yeni bir bilginin adlandırılması *söz yapımı* başlığı altında incelenir. *'Söz yapımı halihazırda var olan dil kaynakları temelinde, yeni karmaşık sözcüklerin kurallara göre oluşturulması ve bu süreçlerin araştırılması, tanımlanması'* (Bussmann, 1996: 1288) olarak tanımlanır. *Söz yapımı*nın temel üç yolu *türetme, birleştirme* ve *dönüştürme*dir.

Türetme, 'oluşturma, ortaya çıkarma, yaratma, meydana çıkarma, ortaya çıkarma; bilinen bazı şeylerden yararlanarak düşünce gücüyle yeni bir şey bulma, ihtira' (Anon., 2020) anlamındadır. Dil çalışmalarında *türetme, 'halihazırda var olan sözcüklerden çeşitli işlemlerle yeni sözcüklerin oluşturulduğu sözcük oluşturma süreci ve sonucu'*nu ifade eder (Bussmann, 1996: 294). Bu işlemle ilk olarak sözcüklerin temel anlamlarında değişiklik yaratılır. Kimi zaman sözcüğün türünde değişim sağlanır. Örneğin bir ad kökü olan *su* sözcüğünden *sula-* eylemi veya *bil-* eyleminden *bilgi* sözcüğü oluşturulur. Her iki örnekte anlamla birlikte biçim de değiştirilmiştir. *Türetme*de sözcüğün anlamında değişim her zaman görülse de tür değişimi

her zaman görülmeyebilir. *Türetme, yapım* ya da *türetim eki* adı verilen eklendiği kök ve gövdelerin yeni bir anlam kazanmasını sağlayan; başka bir deyişle eklendikleri kök ya da gövdelerin temel anlamlarında değişiklik yapan, eklendiği gövdelerde, kimi zaman tür değişikliği yaratabilen *bağımlı biçim birimleri* kullanır (İmer ve diğ., 2011: 265). *Türetme*de, dilin *biçim bilgisi* kurallarına başvurulur ve sözcüğün öncelikle temel anlamında değişim meydana getirilir. Bu açıdan bakıldığında *türetme*, hem *biçim* hem de *anlam bilgisi*nin çalışma alanına girer.

Birleştirme, genel anlamda *'bir araya getirme işi, kombinasyon'*dur (Anon., 2020). *Birleşik, 'dil biliminde, daha büyük birimlerin daha küçük birimlerden oluştuğunu kabul eden hiyerarşik bir dil yapısı modeline atıfta bulunmak için kullanılan bir terim'*dir (Crystal, 2008: 96). Türetmede, sözcüğün öğelerinden biri -kök veya gövde- bağımsız bir birimken diğeri -ek-bağımlı bir birimdir. Birleştirmede ise her iki birim de bağımsızdır. Tek tek farklı anlamlara sahip bu iki birim, tek bir kavramı karşılayacak şekilde bir araya getirilir ve yeni anlamlı bir sözcük oluşturulur (Banguoğlu, 1995: 294). Bu şekilde oluşturulmuş sözcükler, *birleşik sözcük* olarak adlandırılan *'iki ya da daha fazla sözlük biriminin oluşan ve anlamlı bir tek birim işlevi gören öğe'*lerdir (Vardar vdiğ., 2007: 44).

Dönüştürme, tür değiştirme ya da tür kayması olarak da adlandırılır. Şükrü Haluk Akalın, konuyu *tür değiştirme* terimiyle işler ve *'bir sözcüğün bir açık yapı değişimine uğramaksızın başka bir sözcük türüne evrilmesi'* olarak tanımlar. Yazıcıda basılmış kâğıt anlamındaki *'çıktı'* ve bir gezegenin çekiminde bulunan küçük gezegen anlamındaki *'uydu'* gibi sözcüklerin bu şekilde üretilmiş sözcüklere örnek verir (2014: 836).

Bu çalışmada, yeni bilginin adlandırılmasında en sık başvurulan yollardan biri olan *türetme* ele alınacaktır. Türetme, sözcüğün dış yapısında -ses, biçim- yapılan değişikliğe dayanır ve yapılan bu değişiklikle sözcüğün iç yapısı -anlamı- değiştirilir. Böylece kök/ gövdenin -taban- tasarım ve çağrışımlarında değişiklik yaratılır. Bir kavram birimi olduğunu kabul ettiğimiz sözcük, bu işlemden sonra yeni bir kavramı işaret etmeye başlar.

Söz varlığının birer öğesi olarak her bir sözcük bir *kavram alanı*na dahil olur. *Kavram alanı 'birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlamlıların, içinde düşünüldükleri alan'*dır ve *'Türkçedeki bıkmak-bezmek-usanmak-bıkkınlık getirmek, usanç, bezginlik, bıkkınlık... öğelerinin bir kavram alanı içinde düşünülebilecekleri muhakkaktır.'* (Aksan, 2004: 111). Bu tanımlara bağlı olarak bir tabandan türetilen yeni bir sözcük yeni bir kavramı karşılayacağından kavram alanını da değiştirebilir.

2. YÖNTEM VE AMAÇ

Bu çalışmada, *'insan ve bedeni'* kavram alanında listelenebilecek ve temel söz varlığının öğesi olan organ adlarından türetilmiş adların hangi eklerle birlikte kullanıldığı ve kullanılan bu eklerin sözcüğün kavram alanında yaptığı değişiklikler incelenecektir.

Çalışmada veri tabanı olarak Türkçe Sözlüğün https://sozluk.gov.tr/ adresindeki elektronik versiyonu kullanılmıştır. Sözlükteki insan bedeniyle ilişkili sözcükler ve organ adları ve bunlardan türetilmiş adlar tarama yöntemiyle belirlendi. Çalışmaya hacmi artırmamak için kökler ve bunlardan türetilen ilk sözcükler dahil edilmiştir. Örneğin *göz* sözcüğünden *gözlük* sözcüğü listeye alınmış ancak aynı sözcük ailesine dahil olan *gözlükçü, gözlükçülük* gibi türevleri dışarıda bırakılmıştır. Daha sonra bu liste türetme eklerine göre sınıflandırılarak kavram alanında yaptığı değişiklikler belirlenmiştir.

Sözcüklerin kavram alanları Marc McCutcheon'ın (2010) *'Descriptionary – A Thematic Dictionary'* adlı çalışması ve Hatice Şirin'in (2016) *'Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi'* adlı çalışması kullanılarak belirlendi. Kavram alanları sözcüklerin türevlerinin temel anlamları göz önüne alınarak belirlenmiştir.

Listeleme eklere göre yapılmış hangi eklerin, hangi sözcüklerle birlikte kullanıldıkları, hangi sıklıkla kullanıldıkları ve tabanın kavram alanında yaptığı değişiklikler belirlenmeye çalışılmıştır.

Türk dili çalışmalarında yapım ekleri daha çok addan ad, addan eylem, eylemden ad ve eylemden eylem türetme ekleri olarak sınıflandırmak bir alışkanlıktır (Ergin, 2002: 122-124; Korkmaz, 2003: 33-136; Eker, 2011: 332-349). Bu sınıflandırma, ekin sözcükte yarattığı tür ayrımına dayanır ve eklerin biçim ve dizim bilgisi kurallarına eklendiği tabanın türüne ve türevinin türüne göre yapılır. Burada sözcüğün kökü esas alınmıştır ve bu sınıflandırmanın sonuçları oldukça sınırlıdır.

Sınıflandırmanın merkezine eklerin alındığı çalışmalardan biri, H. İbrahim Delice'nin (2000) *'Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi'* adlı çalışmasıdır. Çalışmada geleneksel tasnifin Türkçenin eklerini ve biçim bilgisi dizgesini açıklanması ve öğretilmesi konusunda yetersiz olduğu iddia edilir:

Dilbilgisi kaynak kitaplarımızda çekim eki başlığı altında ele alınan isim çekim eklerinden -LAR (Eklendiği kelimeye çokluk anlamı katmaktadır.), -DAN (Eklendiği ismi tümlece dönüştürerek yükleme bağlamaktadır.), -IN/-M (İki kelimeyi aitlik, vasıf gibi ilgilerle birbirine bağlamaktadır.), -CE (Eklendiği ismi zarfa dönüştürmektedir.); yapım eki başlığı altında ele alınan -LIK (yeni kavram isimleri yapmaktadır.), -MAK (Fillerin dilbilgisel isim şekillerini vermektedir.), -CİK (Eklendiği kelimeleri sevgi, acıma ve küçültme gibi ilgilerle genişletmektedir.) ekleri işlevleri itibariyle aynı kategoriye dahil edilmektedir; ancak, işlevsel açıdan değerlendirildiğinde bun-

ların birbirinden çok farklı olduğu gerçeği ve aynı başlık altında bir araya getirilmemesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. (Delice, 2000: 224)

Delice'nin itirazı, büyük ölçüde haklıdır. +DA eki her zaman eklendiği adı eyleme bağlayarak onu tümcede dolaylı tümleç görevine sokmaz. *'sahanda yumurta'* gibi örneklerde tamlamalar, *gözde* gibi örneklerde türetmeler yapabilir. Bu durumda bir ekin tek bir işlevinden söz etmek mümkün olmayabilir. Delice, sınıflandırmasında ekleri şu başlıklar altında toplar: Kavram alanı ve görev değiştirmeyen *genişletme ekleri*; dizimsel bağıntıyı ilgilendiren *durum ekleri*; iki sözcüğü birleştirmeye yarayan *kurucu ekler*; sözcüğün anlamını etkilemeden görevini değiştiren *dönüştürücü ekler*; eklendiği sözcüğün anlamına bağlı olarak yeni bir kavramı karşılayan yeni anlamlı sözcükler oluşturan *yapım ekleri*; ilgeçlerin yerine kullanılan *temsil ekleri*. Bu sınıflandırmada bir ek işlevine göre birden çok sınıfa girebilir. Delice ekleri sınıflandırırken onların söz dizimindeki işlevlerini göz önünde tutarak sınıflandırma yapar.

Zikri Turan, *'Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları'* adlı çalışmasında *'kelimeyi ikiden çok, ekleri iki başlık altında telakki eden bir ana düşünce'*yi eleştirir; bu düşüncenin Türk dilinin kurallarının dikkate almadan gelişen ve sürdürülen dilcilik anlayışından ve Türk dilinin kendine özgü ekleşme sisteminin dikkate alınmayışından kaynaklandığını savunur (2018: 98). Sözcüklerin türleri, tamlamalar ve tümcelerin oluşumları sırasındaki şekil ve işlevlerinin dikkate alınması gerektiğini söyler.

Marcel Erdal (1991), *'Old Turkic Word Formation: Functional Approach to the Lexicon'* (OTWF) adlı çalışmasında Eski Türk dilinde sözcüklerin nasıl türetildiği ve türetilen sözcüklerin diğerleri tarafından nasıl anlaşıldığını betimlemek amacıyla ad ve eylem yapım eklerini ele alır. Her ne kadar eski Türk dili ile ilgili olsa da sınıflandırması açısından geleneksel anlayıştan farklıdır. O da Delice gibi eklerin işlevlerinden hareket eder. Ekleri *pekiştiriciler, küçültme şefkat, benzetmelikler, topluluk adı türetenler* gibi başlıklar altında sınıflandırır. Dikkat edildiğinde bakış açısı yine ekin eklendiği tabanın sözcük türü ve türetilen türevin sözcük türü ve ekin üstlendiği anlam işlevidir.

Geleneksel anlayışın tabanların sözcük türleri ve eklenen eklerin bu sözcük türlerini değiştirip değiştirmemesine göre yaptığı sınıflandırma yanında türevin anlamına göre sınıflandırma yaptığı görülür. Kökün kavram alanı ve türevin kavram alanına odaklanarak yapılacak bir sınıflandırma, buna bir alternatif olabilir. Belirli bir kavram alanındaki sözcükler inceleme odağına alınarak bunların hangi eklerle birlikte, hangi sıklıkta çalıştığı ve türevlerinin hangi kavram alanlarını oluşturduğu incelenebilir. Bu çalışmada, insan bedeni ve organ adları kavram alanını oluşturan sözcüklerin hangi eklerle birlikte kullanıldığı, bu eklerin türevlerde gerçekleştirdiği kavram alanı değişiklikleri incelenecektir. Bu şekilde ek ve kökün

kavram alanı arasındaki ilişki dikkate alınarak belirli bir kavram alanındaki sözcüklerin aldıkları eklerin ve sıklıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu amacın gerçekleşmesi için *dağılım analiz*inden yararlanılmıştır. Dağılım ve dağılım analizi kısaca şöyle açıklanabilir:

Dil biliminde, toplam bir dil bilimsel bağlam dizisini veya bir birimin (bir ses birimi, biçim birimi veya bir sözcük gibi) ortaya çıkabileceği ortamları ifade etmek için kullanılan genel bir terim. Her dil biriminin, karakteristik bir dağılıma sahip olduğu söylenir. Bir dağılım analizi, hecelerin veya sözcüklerin içindeki hecelerin dağılımı gibi daha küçük birimlerin veya bir cümlenin içindeki sözcüklerin daha büyük dilsel birimlerdeki yerlerini belirler. Dağılım düşüncesi başlangıçta ses biliminde geliştirilmiştir ancak daha sonra diğer dil birimlerine de uygulanmıştır. Bazı yaklaşımlarda, dağıtım nosyonu, sesleri, kullanıldıkları sözcüklerin anlamlarına veya dil bilgisi özelliklerine, hatta aralarındaki ses benzerliklere atıfta bulunmaksızın, ses birimlerine göre gruplamanın olası bir yolu olarak görüldüğü gibi, temel bir açıklayıcı ilke haline de geldi (Crystal, 2008: 154).

Böylece veri tabanımızı türetim eklerinin eklendiği sözcüklerin kavram alanlarını merkeze alarak bunların hangi eklerle birlikte kullanıldıklarını. Böylece organ adlarıyla birlikte kullanılan ekleri belirledik. Buradan yola çıkarak benzer kavram alanlarında bulunan sözcüklerin türevlerinde gerçekleşen kavram alanı değişimlerini belirlemeye çalıştık. Ek merkeze alındığında da hani eklerin organ adlarıyla beraber kullanıldığı, organ adlarının anlamlarını dolayısıyla kavram alanlarını hangi eklerin değiştirdiğini görmüş olacağız.

3. VERİLER

3.1. {+A+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
göze	göz	T	ÇEVRE VE DOĞA	Hücre; Su kaynağı

Sözcüğün ilk anlamı TDK'nin genel ağ sayfasındaki *Güncel Türkçe Sözlük* (GTS) sözlükte *'hücre'* olarak verilse de yine aynı sayfadaki *Derleme Sözlüğü*'nde (DS) verilen *'suyun çıktığı yer, kaynak'* anlamı temel anlam olmalıdır. Biyoloji terimi olarak Fr. *cellule*, Ar. *hüceyre* sözcüklerinin karşılığında *'hücre'* sözcüğünün karşılığı olarak Türkçeden Osmanlıcaya Cep Klavuzu'nda (TOCK) önerilmiştir (1935: 140).

{+A+} eki muhtemelen Eski Türkçedeki {+gAK+} ekinin Oğuzcadaki kalıntısı olan {+AK+} ekinin (Akar, 2018) kısalmışı gibi görünmektedir. {+AK+} ekinin aşağıdaki verilecek işlevleri düşünüldüğünde ve DS'deki *'suyun çıktığı yer, kaynak.'* anlamındaki *gözek* sözcüğüyle karşılaştırıldığında sözcüğün *gözek* biçiminden kısaldığı ve {+A+} ekinin böylece ortaya çıktığı söylenebilir. Bu kullanım için ekin işlevinin

{+AK+} ile aynı olduğu ve temelde *'insan bedeni ve organ'* ile ilgili adlardan genel olarak *'çevre ve doğa'* başlığının altında incelenebilecek *'akarsu ve derelere'*e ilişkin adlar türettiği söylenebilir.

3.2. {+AğI+}

Addan eylem türetilen {+A-} eki ve {-gI+} eylemden ad türetim ekinden oluşan birleşik bir ektir. Bu biçimiyle işlek değildir. Daha çok ET'den gelen *buzağı, bileği, kırağı* gibi sözcüklerde yaşar (Korkmaz, 2003: 34).

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
dişeğü	diş	T	ALET	Taşları yontmak için kullanılan dişli bir tür çekiç.

Bizim çalışmamızda bu ekle yapılmış *dişeğü* sözcüğü bulunur. Sözcük, bu ekle *'insan ve bedeni'* kavram alanından *'alet'* kavram alnına geçmiştir.

3.3. {+(A)K+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
budak	but	T	ÇEVRE VE DOĞA	Ağacın dal olacak sürgünü.
saçak	saç	T	GİYİM	Bazı giyim eşyalarında veya döşemeliklerde kumaş kenarlarına dikilen süslü iplikten püskül.

Eski Türkçedeki {+gAK+} ekinin Oğuzcadaki kalıntısıdır (Akar, 2018). Söz konusu ekin listemizde iki örneği bulunmaktadır.

Erdal'a göre ek, söz varlığı içinde oldukça etkindir ve sadece şefkat anlamlı birimler oluşturmadığını belirtir. ET'de işlek olmayan fakat daha sonraki dönemlerde daha sık görülen bir ektir. Erdal *OTWF*'de, ekin ET'deki işlevlerini şöyle belirler:

a. Başka kavramlardan, benzetme yönüyle yeni kavramlar türetir: *başak, çanak, kesek...*

b. Doğaya özgü nesneleri gösteren adlar ve alet adları yapar: *yulak, boynak, irkek...*

c. İnsandan hayvana, hayvandan insana deyiş aktarmalarında da kullanılır: *adgırak, yundak...* (1991: 40-43)

TT dil bilgisi çalışmalarında ek genellikle tek heceli sözcüklere gelerek küçültme benzerlik ifade eden sözcükler türetme işleviyle kaydedilir (Korkmaz, 2003: 176). Türkçeleştirme çalışmaları sırasında *odak* 'mihrak' sözcüğünün türetilmesinde yararlanılmıştır (Zülfikâr, 1991: 54).

GTS'deki *budak* 'ağacın dal olacak sürgünü' ve *saçak* 'bazı giyim eşyalarında veya döşemeliklerde kumaş kenarlarına dikilen süslü iplikten püskül' sözcüklerinde ekin benzetme işlevi açıkça görülür. Her iki sözcükte de adlandırılan yeni nesne şekil bakımından türetildikleri *but* 'insan vücudunun kalça ile diz arasındaki bölümü' ve *saç* 'baş derisini kaplayan kıllar' kökleriyle şekil bakımından benzemektedir. Yine ekin küçültme işlevleri de gözlemlenir.

Ek, *but* sözcüğünü ait olduğu kavram alanından *'çevre doğa'* genel kavram alanı altındaki *'ağaçlar ve ormanlar'* ile ilgili adlar kavram alanına taşımıştır. *Saçak* sözcüğü de *'giyim'* kavram alanına katılmıştır.

3.4. {+Ay+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
yüzey	yüz	T	MATEMATİK	Bir cismi uzaydan ayıran dış ve yaygın bölüm, satıh, yüz (II)

Ek, OTWF'de *'Ad Tabanıyla Nitelendirmeyi İfade Eden Biçimlendiriciler'* başlığı altında ele alınır. *'Başlıktan da anlaşılacağı gibi, burada tartışılan biçimlendirici, temellerinin içeriğine, tek tip formülasyona uygun herhangi bir anlam katmaz.'* açıklamasını yapar (Erdal, 1991: 139) {+gAy+} ekinin işlevini temel olarak çoğunlukla yön terimleri, hedef kitle olarak ise çoğunlukla insani nitelikler türetmek olduğunu belirleyen Erdal, Güney-Batı grubunda ekin /g/ ünsüzünün düştüğünü söyler (Erdal; 1991: 165-166). Ergin'e göre söz konusu ek ilgi ifade eder (Ergin, 2002: 177). Tkm. ve AzT.de de görüldüğü için eki, eski bir ek olarak kabul eden Korkmaz, *'güney, kuzey'* sözcüklerini ve ekin kullanımı için Türkçeleştirme çalışmaları sırasında türetilen *'birey, dikey, düzey, eşey, uzay, yanay, yüzey'* sözcüklerini örnek verir (2003: 36).

Bizim veri tabanımızdaki sözcük *yüz* kökünden türetilmiş *yüzey* sözcüğüdür. İlk defa TOCK'de *'sath, müstevi'* sözcüklerinin karşılığı olarak önerilmiştir (1935: 336). Mustafa Kemal Atatürk'ün 1936-37 yılları arasında yazdığı ve ilk baskısı 1937'de yapılmış 'Geometri' kitabında ilk defa kullanılmıştır: *'İki boyutlu uzama yüzey denir.'* (Atatürk, 2017: 5).

Ek, işlevine uygun olarak yer-yön adı türetmiştir. *'insan ve bedeni'*ne ilişkin bir adın kavram alanını *'bilim'* kavram alanı altındaki *'matematik'* kavram alanına taşımıştır.

3.5. {+CA+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
belce	bel	T	İNSAN VE BEDENİ	İki kaş arası
çehrece	çehre	Far.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Çehre bakımından
kafaca	kafa	Ar.	ZİHİNSEL ÖZELLİK	Düşünce bakımından
vücutça	vücut	Ar.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Vücut bakımından, vücudun durumuna göre

Eklendiği sözcüklerin içerik farkları nedeniyle veya karşılaştırma ve benzetme tarzından kaynaklanan bazı özellikleri nedeniyle ekte görev değişikliği meydana gelmiştir; tarihi gelişimi içinde ek, çeşitli görevler kazanır (Korkmaz, 1959: 278). Başlangıçta çekim eki olan ek, yapım eki görevi kazanır. Çekim eki olarak adlara *'gibi, göre, ile, kadar, birlikte'* anlamları katar. Yapım eki olarak millet ve boy adlarından dil adları yapar (Ergin, 2002: 167). Eklendiği sözcüğün tümcede sıfat ve belirteç görevinde kullanılmasını sağlayan ek, Ar. *+en, +î* ve Far. *+âne* eklerinin yerine kullanılmaya başlanmıştır. İşlev kaymasından sonra, nitelik sıfatlarına, renk adlarına ve adlara getirildiğinde küçültme anlamını kaybederek çeşitli tür adları türetilmiştir; *akarca* "kemik veremi", *akça* "para"... (Korkmaz, 2003: 36-39).

Veri tabanımızda söz konusu ekle kavram alanını değiştirmiş dört sözcük bulunur. Bunlardan üçü niteleyici işlevindeki sözcüklerdir. *Çehrece* ve *vücutça* sözcükleri *'beden özelliği'*ni gösteren *kafaca* sözcüğü ise *'zihinsel özellik'* gösteren adlar kavram alanına düşer. Sözcüklerden biri *belce* 'iki kaş arası' anlamıyla *'insan ve bedeni'* ile ilgili bir kavramı gösteren kalıcı bir addır. Bu örnekte kavram alanı değişmemiştir ancak sözcüğün temel anlamı değişmiştir. Özellik gösteren ilk iki sözcük niteleyici bir sözcük olarak söz dizimsel görevlerini değiştirseler de *'insan ve bedeni'* kavram alanında kalmıştır. *Kafaca* sözcüğü ise soyutlaşmıştır ve kavram alanını değiştirmiştir.

3.6. {+CAK+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
ayakçak	ayak	T	MİMARÎ	Merdiven, merdiven basamağı.

OTWF'de ek *'küçültme, şefkat anlamlı sözcükler ve özel adlar yapan'* ekler altında ele alınır. *{+çAk+}* ekinin İranî bir dilden alınmış olduğunu iddia edilen Erdal'a göre ek, *'ça+k'* şeklinde bir birleşim olsaydı ünlüsünün /U/ olması gerekirdi. Bunun yanında özel adlara getirilen *{+çUk+}* küçültme ekinin *{(A)ç}+Ok* birleşimin-

den geliştiğini iddia eder (1991: 39-40).

Korkmaz, söz konusu ekin *'+CA+ ekinin **+ok** pekiştirme ekiyle kaynaşmasından'* oluştuğunu kabul eder. Ekin sıfat ve belirteç göreviyle kullanılan niteleyici adlar (*çabucak, tezcek*); topluluk adlarından birliktelik bildiren *evcek, köycek* gibi adlar; *yavrucak, yumurcak* gibi şefkat ve sevgi anlamlı küçültme adları; *böğücek* (böcek), *boyuncak* (gerdanlık), *oyuncak* gibi hayvan, eşya ve araç adları; *Boyuncak, Kuyucak* gibi özel yer adları yaptığını belirler (Korkmaz, 2003: 39-40).

Ekin *'insan ve bedeni'* kavram alanında bir tek *ayak* sözcüğüyle kullanılmıştır. Türetilen *ayakçak* 'merdiven' Korkmaz'ın tespitlerinde hayvan, eşya ve araç adları işlevini örnekler. Sözcük, *'mimârî'* kavram alanında *'evin ya da binanın bölümleri'* alt alanına geçmiştir.

3.7. {+CX+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
ayakçı	ayak	T	MESLEK/GENEL	Ayak işlerinde kullanılan kimse.
başçı	baş	T	MESLEK/GENEL	İşçi başı; Çiğ veya pişmiş koyun, kuzu, sığır başı satan kimse
ciğerci	ciğer	Far.	MESLEK/GIDA VE YİYECEK	Kesilen hayvanların ciğer, baş, ayak, işkembe vb. parçalarını satan kimse, sakatatçı.
derici	deri	T	MESLEK/GİYİM VE TEKSTİL	Belirli bir amaçla kullanmak için hayvan derisini işleyen kimse.
dilci	dil	T	MESLEK/DİL	Dil bilimci; dille ilgili araştırmalar yapan kimse.
dişçi	diş	T	MESLEK/TIP	Diş hekimi.
gözcü	göz	T	MESLEK/ASKERLİK	Gözlemleme veya gözetleme işini yapan kimse; gözetmen; göz doktoru.
kafatasçı	kafatası	Ar.	POLİTİKA VE EKONOMİ	Kafatasçılıktan yana olan (kimse, görüş).
kalpçi	kalp	Ar.	MESLEK/TIP	Kalp hastalıkları uzmanı.
kolcu	kol	T	MESLEK/ASKERLİK	Bir şeyi korumak için bekleyen veya kol gezen görevli, muhafız; hizmetçilere çalışacak ev bulan kimse.
kulakçı	kulak	T	MESLEK/TIP	Kulak, burun, boğaz hekimi.
mideci	mide	Ar.	HUY VE ALIŞKANLIKLAR	Kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen (kimse).
tırnakçı	tırnak	T	MAFYA/ ORGANİZE SUÇLAR İLE İLGİLİ TERİMLER VE ARGO	Para bozdurmak için gelerek kasadaki veya tezgâh üzerindeki parayı çalan kimse.

Ek, ET boyunca ve bugüne kadar çok işlek bir ektir. '*Yeni yayınlanan her metin yeni, açıklanmamış +cI formları içerdiğinden, örnekler hakkında kapsamlı olmaya çalışmanın bir anlamı yoktur.*' Erdal, bu tespitinin ardından ekin ET'deki işlevlerini belirlerken ekin pratikte her zaman sabit, alışılmış ve uzmanlıklarıyla karakterize edilen insanları ifade ettiğini söyler. ET ekin insan olmayan bir varlıkla kullanışı için *kançı kurt* 'kancı/ kan içen kurt' kullanımını tek örnek olarak verir. Erdal, sonuçta bu örnekte de ekin canlı bir varlığı işaret eden bir sözcükle birlikte kullanıldığını söyler. Tek bir eyleyen işlevin, bu durumda vekilin sınırlandırılması, birçok dilde eylemler, adlarla ortak olabilir ancak mezhep oluşumları için oldukça nadir olmalıdır. Tek bir etkin eyleyen işlevinin sınırlandırılması, pek çok dilde eylem ve ad tabanları adlarla ortak olabilir ancak ad türetimleri için oldukça nadir olmalıdır der (Erdal, 1991: 110-111).

Ek geleneksel dil bilgisi çalışmalarında meslek adı türetme işleviyle anılsa da meslek adından ziyade o mesleği ya da işi yapanı ifade etmektedir. Başka bir deyişle zanaatı değil zanaatçıyı ifade eden sözcükler türetmektedir. Bu işlevine ek olarak +CX+ ekinin belirli bir şeye düşkün olan, belirli bir şeyi huy edinmiş, alışkanlık haline getirmiş kimseyi ifade etme, bir şeyi sürekli yapan, gerçekleştiren kişiyi ifade eden sözcükler türetme gibi görevleri de vardır (Korkmaz, 2003: 41-42; Güneş, 2016: 91).

Sözcük listemizde {*+CX+*} ekinin 13 kez kullanıldığı görülür. Yukarıda ek ve işlevleri hakkında aktardığımız bilgilere göre bütün türevler, bir etkinlik ya da eylemi gerçekleştiren kimseyi ifade eder.

13 sözcükten sadece üçü, meslek icra eden kimse kavram alanını girmez. Bunlardan biri *mideci* 'midesine düşkün kimse' 'huy ve alışkanlıklar' kavram alanındadır. Diğeri '*politika ve ekonomi*' kavram alanı altında incelenebilecek '*yönetim biçimleri, sistemleri ve felsefeleri*' kavram alanında taraftar olmayı ifade eder. Üçüncüsü ise '*mafya ve organize suçlarla ilgili argo*' kavram alanına girecek bir sözcüktür.

Dilci, dişçi ve kalpçi sözcükleri sırasıyla '*dil*' ve '*tıp*' kavram alanlarında kullanılan uzmanlık adlarının alanına girer. *Gözcü* ve *kolcu* '*askerlik ve güvenlik*' kavram alanında sözcüklerdir.

Çalışmamızda küçük bir örneklem üzerinde yapılan incelemenin sonuçları, Erdal ve Korkmaz'ın görüşleriyle koşutluk gösterse de söz konusu ekin işlekliği ve dilimizde çok eski bir ek oluşu bu ekle ilgili özel bir çalışma yapılmasını gerektirir.

3.8. {+CXK+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
başçık	baş	T	ÇEVRE VE DOĞA	Çiçeklerin erkek organlarında çiçek tozunu taşıyan torbacık, haşefe.
beyincik	beyin	T	İNSAN BEDENİ	Kafatasının art bölümünde ve beynin altında, hareket dengesi merkezi olan organ.
damarcık	damar	T	İNSAN BEDENİ	Küçük damar.
dilcik	dil	T	ÇEVRE VE DOĞA	Buğdaygillerde, yaprak ayası ile yaprak kınının birbirinden ayrıldığı yerde bulunan sivri uçlu, küçük, saydam çıkıntı; üflemeli çalgılarda, org borularında kamış, tahta veya metalden yassı parça.
dişçik	diş	T	İNSAN BEDENİ	Çok küçük diş
kemikçik	kemik	T	İNSAN BEDENİ	Küçük kemik.
kemircik	kemir	T	İNSAN BEDENİ	Burun, kulak vb.nde bulunan küçük kıkırdak.
kulakçık	kulak	T	İNSAN BEDENİ	Kalbin üst bölümünde bulunan, sağdaki ana toplardamarlardan ve soldaki akciğer toplardamarlarından kanı alıp karıncıklara veren iki boşluğun adı.
memecik	meme	T	TIP	Deri ve sümük doku üzerinde görülen küçük ve sivri çıkıntı.

{+CXK+} eki ad kök ve gövdelerine gelen bir ektir. Genel olarak sevgi, merhamet ve acıma ifade eden sözcükler türetir. TT'de oldukça işlek eklerden biri olan ek hayvan ve bitki adları, eşya, araç ve yer adları, organ ve hastalık adları da türetir.

Organ adlarıyla birlikte kullanılan dokuz türev bulunur. Bunlardan altısı *'insan ve bedeni'* kavram alanında bulunmaktadır. Bu örneklerde kök kavram alanı değiştirmemiştir: *beyin 'sinir sistemi'*; *damarcık 'kalp ve dolaşım sistemi'*; *dişçik 'dişler'*, *kemikçik 'iskelet sistemi'*; *kemircik 'iskelet sistemi'*; *kulakçık 'kalp ve dolaşım sistemi'* kavram alanındaki sözcüklerdir. Ek, organ adlarıyla birlikte kullanıldığında genellikle yine *'insan ve bedeni'*ne ilişkin sözcükler türetmektedir.

Memecik 'deri ve sümük doku üzerinde görülen küçük ve sivri çıkıntı' anlamındaki türev *'tıp'* kavram alanında bir terimdir. Bu bakımdan *'insan ve bedeni'*yle ilgilidir.

Türevlerden ikisi *başçık* ve *dilcik* türevleri *'çevre ve doğa'* genel kavram alanı altındaki *'bitki'* kavram alanına geçmiştir.

3.9. {+DA+

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
ayakta	ayak	T	DURUM	Ayağa kalkmış durumda, telaşlı, heyecanlı bir biçimde
elde	el	T	MATEMATİK	Çarpma ve toplama işlemlerinde bir sonraki sıranın rakamlarına katılacak olan sayı.
gözde	göz	T	DEĞER YARGISI	Benzerleri arasında nitelikleri sebebiyle üstün tutulan, beğenilen, önem verilen (kimse veya şey), favori

Geleneksel dil bilgisi açısından söz konusu ek, çekim eki sınıfındadır. Eklendiği adları eylemlere bağlayarak onları tümcede yer tamlayıcısı yapar. Ayrıca bir adın başka bir ada bağlanmasını sağlayarak *'sahanda yumurta, yükte hafif'* gibi sıfat tamlamalarına denk tamlamalar kurar. Ortaya çıkan öbekler bulunma öbeği olarak adlandırılır. Delice, ekleri işlevsel olarak sınıflandırdığı çalışmasında söz konusu eki bu bakımdan *'kurucu ekler'* başlığında inceler (2000: 228). Bulunma durum ekinin bu işlevi, eylemsi öbeğindeki bir kısalma sonucu ortaya çıkar. *'sahanda pişirilmiş yumurta'* tamlamasında *'sahanda pişirilmiş'* öbeğindeki öbeği sıfatlaştıran *'pişirilmiş'* eylemsisinin düşmesi eylemsinin söz dizimsel görevini AD+BULUNMA DURUMU EKİ biçimindeki sözcüğe aktarılır. Bu şekilde tamlayıcı bir ad tamamlanan bir başka ada bağlanır. Bu durum ekin işlevini de değiştirir. Delice, ekin eklendiği sözcüğün türünü değiştirdiği, yani adlardan sıfatlar türettiği için *'sıfata dönüştürücü ekler'* olarak sınıflandırır (Delice, 2000: 230). Bu ekle oluşturulan sözcükler kimi zaman kalıcı adlar oluşturur.

Çalışmamıza ilişkin bu şekilde sözlükselleşmiş üç örnek bulunur. Bu örneklerden ikisi bir durum ve niteliği gösteren *ayakta* ve *gözde* sözcükleridir. *Ayakta* sözcüğü *'fiziksel bir durumu'* gösteren adlar kavram alanında değerlendirilebilir. *Gözde* sözcüğü *'değer yargısı'* ifade eden bir sözcük olarak sözlükselleşmiştir.

Türevlerden *elde* örneği *'bilim'* kavram alanının altında incelenebilecek *'matematik'* kavram alanına geçmiştir.

3.10. {+DAn+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
elden	el	T	DURUM	Doğrudan
kafadan	kafa	Ar.	ZİHİNSEL ÖZELLİK	Zihinden, belleğini kullanarak.
kulaktan	kulak	T	DUYULARLA İLGİ ÖZELLİK	Yalnızca duyarak, dinleyerek
yürekten	yürek	T	DEĞER YARGISI	Temiz duygularla, saygı ile, içten, içtenlikle, kalpten

Bulunma durum ekine benzer işlevle uzaklaşma durum eki de adları eylemlere bağlayarak onları tümcede yer tamlayıcısı görevine girerler. Benzer şekilde sıfat tamlamasındaki *'tahtadan yapılmış köprü'* gibi örneklerde eylemsi öbeğini kuran eylemsinin düşmesiyle bir kısalma yaşanır *'tahtadan köprü'* veya *'çocuklardan birisi'* gibi sıfat ya da ad tamlamalarına denk öbekler kurar. Bunlara uzaklaşma öbeği adı verilir. Delice, bu işlevi *'kurucu ekler'* başlığı altında değerlendirir (2000: 228). Delice'nin değerlendirmesine göre adları türce dönüştürdüğü için *'dönüştürücü ek'*tir (2000: 230). Kimi zaman bu şekilde biçimlendirilmiş sözcükler, sözlükselleşerek söz varlığına katılır. Bu türevler için bunun dört örneği bulunur.

Genel olarak bakıldığında bu dört örnek, niteleyici sözcükler olarak kabul edilebilir. Bu dört örnekten *elden* sözcüğü *'durum, tarz'*; *kafadan 'zihinsel özellik veya beceri'*; *kulaktan 'duyusal özellik veya beceri'*; *yürekten 'değer yargısı'* kavram alanındadır.

3.11. {+DAş+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
ayaktaş	ayak	T	BİREY, GRUP, ARKADAŞLIK, KOMŞULUK	Omuzdaş
dildaş	dil	T	BİREY, GRUP, ARKADAŞLIK, KOMŞULUK	Aynı dili konuşanlardan her biri.
kafadaş	kafa	Ar.	BİREY, GRUP, ARKADAŞLIK, KOMŞULUK	Kafadar.
koldaş	kol	T	BİREY, GRUP, ARKADAŞLIK, KOMŞULUK	İş arkadaşı.
omuzdaş	omuz	Yun.	BİREY, GRUP, ARKADAŞLIK, KOMŞULUK	Aynı amaçla ve birlikte hareket eden kimse, ayaktaş, hempa

OTWF'ye göre ET'den beri varlığını sürdüren, *'Pratik olarak tüm durumlarda, +DAş ile kurulmuş sözlük birimleri, ad tabanıyla gösterilen varlığa eşlik eden veya ad tabanıyla gösterilen varlığa ortak sahip olan kişileri'* gösteren bir ektir (Erdal, 1991: 119). Yine aynı çalışmada ekin *{+DA+}* ve *{-ş+}* eklerinden oluştuğunu iddia eden Erdal, Doerfer'den söz konusu ekin ünlü uyumuna girmediği için birleşik bir ek olmadığı görüşünü aktarır (Erdal, 1991: 120). Korkmaz, ekin daha çok art sıradan sözcüklerle birlikte kullanılmasından dolayı *ülküdaş, meslektaş* gibi sözcüklerde kalınlık incelik uyumuna aykırı eklense de ET'den beri ünlü uyumuna uyduğunu iddia eder (2003: 46).

'İnsan ve bedeni' kavram alanında beş sözcükte kullanılmıştır. Hatice Şirin, *'Eski Türk Yazıtlarının Söz Varlığı İncelemesi'* adlı çalışmasında söz konusu sözcükleri *'Birey, Toplum, Halk, Devlet, Siyaset, Savaş'* ana başlığı altında *'Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk'* kavram alanı içinde sınıflandırmıştır (2016: 343-347).

'Ayaktaş, koldaş ve *omuzdaş'* iş ve emek ortaklığını, bu nedenle de gruplaşmayı gösterir. *'Dildaş'* iletişim ortaklığıyla ilgili oluşuyla *'birey, grup, arkadaşlık, komşuluk'* kavram alanının bir öğesidir. *'Kafadaş'* ise düşünce ortaklığı ve birliği ile ilgili oluşuyla söz konusu kavram alanına girer. Sözcükler bu şekilde *'insan ve bedeni'* kavram alanından *'birey, grup, arkadaşlık, komşuluk'* kavram alanına geçmişlerdir.

3.12. {+DUrUK+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
boyunduruk	boyun	T	TAŞIMACILIK	Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.

Erdal, ET'deki {*+dUrXk*} eki için *'esas olarak, kullanıldıkları kullanım nedeniyle insan ve hayvan vücudunun belirli bölümleriyle bağlantılı olan nesneler için adlar oluşturur; sözlük birimlerinin tabanları vücuttaki bu noktaları belirtir'* der ve işlevini alet ve yer adları başlığı altında belirler (1991: 104). Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere ek, organ adlarıyla beraber kullanılarak 'tutan ve durduran' anlamında alet adları türetir (Korkmaz, 2003: 46).

Organ adlarıyla birlikte kullanımına GTS' deki tek örnek *boyunduruk* sözcüğüdür. Sözcük, hayvanlar tarafından çekilen taşıtlarda hayvanın boynundan taşıta bağlandığı alet anlamındadır. Sözcük tabanı, bu ekle bir at arabasının bir parçası anlamını kazanıp *'taşımacılık'* kavram alanına geçmiştir.

3.13. {+lX+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
alınlı	alın	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Alnı olan.
bacaklı	bacak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Bacağı olan, bacakları uzun olan, uzun boylu, felemenk altını.
belli	bel	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Beli olan.
beyinli	beyin	T	ZİHİNSEL ÖZELLİK	Akıllı, düşünceli.
bıyıklı	bıyık	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Bıyığı olan.
boğazlı	boğaz	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Boğazı olan; çok yemek yiyen, yemek isteği çok olan, iştahlı.
boyunlu	boyun	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Boynu olan.
burunlu	burun	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Herhangi bir biçimde burnu olan; Çıkıntısı olan; Kendini beğenmiş, kibirli
butlu	but	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Budu olan.
çehreli	çehre	Far.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Çehresi olan.
çeneli	çene	Far.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Çenesi olan, çenebaz.

damaklı	damak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Damağı olan.
damarlı	damar	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Damarı olan; damarı belirginleşmiş.
derili	deri	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Derisi olan; deri ile kaplanmış olan.
dilli	dil	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Dili olan; Konuşkan, sürekli ve tatlı konuşan, cerbezeli; Dedikoducu, ileri geri konuşan.
dişli	diş	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Dişleri olan; Dişleri olan çark.
dudaklı	dudak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Dudağı olan.
elli	el	T	SAYI	50
elli	el	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Eli olan.
göbekli	göbek	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Karnı yağlanıp şişmanlamış
göğüslü	göğüs	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Göğsü olan; geniş göğüslü.
gözlü	göz	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Gözü olan.
kafalı	kafa	Ar.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kafası olan; bilgili, kavrayışlı ve anlayışlı.
kalçalı	kalça	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kalçası geniş olan.
kalpli	kalp	Ar.	HASTALIKLAR	Kalp hastalığı olan.
kaşlı	kaş	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Herhangi bir nitelikte kaşı olan
kemikli	kemik	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kemiği olan; kemikleri iyi gelişmiş; çok zayıf, sıska.
kollu	kol	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Kolu olan; herhangi bir biçimde kolu olan.
kulaklı	kulak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kulağı herhangi bir biçimde olan; kulağa benzer çıkıntısı olan.
memeli	meme	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Memesi olan
omurgalı	omurga	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Omurgası bulunan; Dirayetli, ilkeli.
omuzlu	omuz	Yun.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Omzu olan
saçlı	saç	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Saçı olan
sakallı	sakal	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Sakalı olan
suratlı	surat	Ar.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Yüzü ...-yı andıran
tırnaklı	tırnak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Tırnağı olan.
topuklu	topuk	T	GİYİM	Yüksek ökçeli

tüylü	tüy	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Tüyü olan; uzun tüyleri olan kilim.
vücutlu	vücut	Ar.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Vücudu iri ve şişman olan.
yanaklı	yanak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Yanağı olan; yan yüzeyinde şişkinlik olan (lastik).
yürekli	yürek	T	KİŞİLİK ÖZELLİĞİ	Tehlikeyi korkusuzca karşılayan, hiçbir şeyden korkusu olmayan, gözü pek, babayiğit, koçak, cesaretli, cesur, cüretli, cüretkâr
yüzlü	yüz	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Yüzü herhangi bir nitelikte olan; Şımartılmış, yüz bulmuş (kimse)

ET {+lXg+} ekinin TT'deki biçimidir. Erdal, eki *'Ad Tabanıyla Nitelendirmeyi İfade Eden Biçimlendiriciler'* başlığı altında inceler. En sık kullanılan türetim eklerinden biri olabilir. Genellikle konuşur tarafından sözlük birimi üretmek amaçlanmasına rağmen alıcı tarafından bu şekilde algılanmaması türetim eki olarak kabul edilmekte tereddüt edilir. Tüm yapılara eklenebilen bu ek, diğer dillerde bağlaçlara karşılık gelir (Erdal, 1991: 139). Korkmaz ekin işlevlerini şu şekilde sıralar:

1. Sayı adlarına gelerek 'bir arada olma, grup' anlamı kazandırır: *ikili, üçlü...*

2. Eş ya da zıt anlamlı sözcüklerden oluşan ikilemelere getirilerek pekiştirilmiş sıfatlar oluşturulur: *akıllı uslu, geceli gündüzlü*

3. Yer adları türetilir: *Armutlu, Gümüşlü...*

4. Adlardan *'bir millete, bir kavme, bir hanedana, bir ülkeye, bir şehre, bir yere veya bir kuruluşa ait olma, bağlantılı olma'* anlamı veren sıfatlar türetilir: *Mısırlı, İzmirli, Galatasaraylı...*

5. Eklendiği adlardan *'sahip olma, üzerinde bulundurma, o özelliği taşıma, ilgili olma yetkili olma'* anlamlarında sıfat görevinde kullanılan adlar türetilir: *acıklı, ağlamaklı...* (Korkmaz, 2003: 53-55).

'İnsan ve bedeni' kavram alanındaki sözcüklerle birlikte kullanılmış 42 örnek bulunur. 19 örnekte *'belirli bir beden özelliğine sahip olan'* anlamıyla kullanılmıştır. Bu örnekler, bu bakımdan *'insan ve bedeni'* kavram alanında kalmıştır.

'Yürekli' sözcüğünde bir değer yargısı taşıyan *'kişilik özelliği'* kavram alanına geçmiştir. Bunun, taban olan *'yürek'* sözcüğünün anlamındaki soyutluk nedeniyle gerçekleştiği söylenebilir. Benzer şekilde *beyinli* sözcüğü de *'zihinsel özellik'* ifade eden bir sözcüktür.

Kalp sözcüğü her ne kadar *yürek* sözcüğüyle aynı kavram alanında olsalar da *kalp* somut bir organ adı *yürek* 'cesaret' anlamında soyut bir sözcük olarak anlamlarını

geliştirmişlerdir. Bu nedenle *kalpli* sözcüğü genel olarak *'hastalıklar'* kavram alanında bir sözcük olarak türetilmiştir.

Boğazlı, kollu ve *tüylü* sözcüklerinde herhangi bir nesnenin/ canlının *fiziksel özelliği* kastedildiğinden *'fiziksel özellik'* alanına, sözcükler bu eki alarak *'fiziksel özellik'* kavram alanına geçmiştir.

Topuklu sözcüğü *'giyim'* kavram alanında incelenebilecek bir sözcüktür. *Elli* sözcüğü de *'sayılar'* kavramına kazandırılan bir sözcüktür.

3.14. {+lXK+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
alınlık	alın	T	GİYİM	Kadınların alınlarına taktıkları altın veya gümüşten süs eşyası.
bacaklık	bacak	T	SPOR	Özellikle hokey oyuncularının dizlerine taktıkları deriden yapılmış koruyucu.
başlık	baş	T	GİYİM	Genellikle başı korumak için giyilen şapka, serpuş
bileklik	bilek	T	SPOR	Oyunlarda bileğin incinmesini önlemek için bileğe takılan meşin sargı, aksesuar amacıyla bileğe takılan ince zincir.
boyunluk	boyun	T	GİYİM	Boyna sarılan şey, boyun sargısı.
burunluk	burun	T	HAYVANCILIK	Burunsak
dirseklik	dirsek	T	MOBİLYA	Koltuk, kanepe vb.nde dirsekleri dayamaya elverişli bölüm; Dirsek olarak kullanılmaya uygun olan (ağaç, boru vb.); Ceket kolunun dirsek bölümünü korumak veya yamamak için kullanılan (kumaş vb.).
dişlik	diş	T	SPOR	Boks vb. oyunlarda oyuncuların dişlerini ve dudaklarını korumak için dişlerine yerleştirdikleri kauçuk koruyucu.
dizlik	diz	T	SPOR	Korumak amacıyla dize geçirilen şey.
ellik	el	T	GİYİM	Eldiven

göğüslük	göğüs	T	GİYİM	Genellikle ilköğretim öğrencilerinin giydiği tek biçimde üstlük, önlük.
gözlük	göz	T	GİYİM	Görme bozukluğu olan gözlerin daha iyi görmesine veya gözleri korumaya yarayan, bir çerçeveye yerleştirilmiş çift camdan oluşan araç, lünet
kalçalık	kalça	T	MÜZİK	Davulcuların, davulun sürtünmesine karşı giysilerini korumak amacıyla sol kalçalarına koydukları deri parçası.
kolluk	kol	T	GİYİM	Gömlek kollarının ucundaki iliklenen bölüm, manşet; iş yaparken giysiyi korumak için bilekten dirseğe kadar kola geçirilen, genellikle koyu renkli kumaştan dikilmiş parça; Kollara takılan ve dikkati çekmesi istenen görevlilerin kimliklerini gösteren şerit.
kolluk (2)	kol	T	ASKERLİK	Güvenliği sağlamakla görevli polis veya jandarma.
kulaklık	kulak	T	GİYİM	Kulakları soğuk, rüzgâr vb. dış etkilerden korumak için kulak kepçesini örtecek biçimde yapılmış kılıf; radyo, telefon, telsiz vb.nde kulak ile verici arasında ses bağlantısı kurmaya yarayan araç
omuzluk	omuz	Yun.	GİYİM	Apolet; gemilerde baş ve kıç bölümlerinin her bir yanı; omza alınıp iki ucuna yük asılan kısa sırık, çiğindirik.
tırnaklık	tırnak	T	ALET	Bir kutunun kapağı üzerinde bulunan ve kapağın tırnakla çekilip açılmasını sağlayan yanlamasına çentik.

{+lXK+}eki en eski metinlerden modern dillere kadar tamamen üretken kalan oldukça yaygın bir ektir. Bu dönem boyunca, çeşitli işlevleri, önemli bir istisna dışında, önemli ölçüde değişmemiş görünmektedir (Erdal, 1991: 121). Ek, 'tahsis, bir şey için' anlamında sözcükler türetir. Oldukça geniş bir işlev yelpazesi bulunur (Korkmaz, 2003: 55-58)

'*İnsan ve bedeni*' kavram alanındaki organ adlarıyla birlikte kullanıldığı 18 örnek bulunur. Ekin '*tahsis, bir şey için*' olma anlamı bu örneklerde görülür.

'*Alınlık, başlık, boyunluk, ellik, göğüslük, gözlük, kolluk (1), kulaklık, omuzluk*' sözlük birimleri '*giyim*' kavram alanına geçmiş sözcüklerdir.

'*Bacaklık, bileklik, dişlik, dizlik*' sözlük birimleri ise bir spor dalında herhangi bir organı korumak için kullanılan teçhizatları ifade eder. Bu nedenle sözcükler '*spor*' kavram alanında değerlendirilmiştir.

Bu ekle '*alet*' kavram alanında türetilmiş bir sözcük bulunur: '*tırnaklık*'. Yine bir sözcük '*askerlik*' kavram alnında değerlendirilebilir: '*kolluk (2)*'. '*Dirseklik*' türevi ise koltuk ve kanepe gibi mobilyaların bir parçasını gösterdiği için '*mobilya*' kavram alanındadır.

'*Kalçalık*' sözcüğü bir müzisyen olan davulcuların kullandığı bir alet olarak '*müzik*' kavram alanındadır.

3.15. {+mSX+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
mememsi	meme	T	TIP	Memeyi andıran, memeye benzeyen, meme gibi.

Ergin, ekin Batı Türkçesinde eskiden beri kullanıldığını, hemen hemen her ada eklendiğini ve özellikle renk adlarıyla birlikte kullanıldığını belirtir. Söz konusu ek ile {+sI+} benzetme eki arasındaki ilişkiyi kurduysa da ekin başında /m/ sesini açıklayamaz (Ergin, 2002: 171).

Organ adlarına gelen tek bir örnek *mememsi* sözcüğüdür. '*Tıp*' kavram alanına giren bir sözcük olarak söz varlığına dahil olmuştur.

3.16. {+sAK+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
burunsak	burun	T	HAYVANCILIK	Hayvan yavrusunun anasından süt emmesini önlemek için burnuna geçirilen başlık, burunsalık, burunluk; Hayvanların burunlarına geçirilen ip, burunsalık, burunluk.

Bu sözcüğün türetilmesinde kullanılan *{+sAk}* eki istek eki {-sA-} ve eylemden ad türeten {*-k+*} ekinin birleşmesinden oluşur. *Aksak, bağırsak, dirsek, kursak, burunsak* gibi çok az sayıda kalıntı sözcük ekin işlevi yapısında değişiklikler olduğu görülür. Bu da sözcüklerin köken bilgilerini belirlemek güçleşir. (Korkmaz, 2003: 61)

Sözcük *'insan ve bedeni'* kavram alanından *'hayvancılık'* kavram alanına geçmiştir.

3.17. {+sAl+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
beyinsel	beyin	T	TIP	Beyinle ilgili, (encephalic, cerebral)
dilsel	dilsel	T	DİL	Dille ilgili

Türkçedeki *kumsal* ad türetim eki ve *uysal* sözcüğündeki eylemden ad yapım ekiyle ilgili olmayan bir ektir. Türkçeleştirme çalışmaları sırasında Ar. nispet î'sinin yerine kullanılmıştır (Korkmaz, 2003: 61-62).

Bir tıp terimi olarak *'cerebral'* ve *'encephalic'* sözcüklerinin karşılığı olarak *beyinsel* sözcüğü kullanılır. Bu durumda sözcük *'tıp'* kavram alına kazandırılmıştır.

Dilsel sözcüğü dil çalışmalarında sıklıkla geçen *'lingual'* ve *'linguistic'* sözcüklerinin karşılığı olarak türetilmiştir. Üretilen sözcük *'dil'* kavram alanında değerlendirilebilir.

3.18. {+sI+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
beyinsi	beyin	T	TIP	Beyni andıran, beyne benzeyen, beyin gibi (cerebroid)
böbreksi	böbrek	T	BİYOLOJİ	Böbrek biçiminde olan.
damaksı	damak	T	DİL	Boğumlanma noktası damakta bulunan (ses)
dilsi	dil	T	ÇEVRE VE DOĞA	Dili andıran, dile benzeyen, dil gibi.
gırtlaksı	gırtlak	T	DİL	Gırtlakta boğumlanan (ses).
kemiksi	kemik	T	TIP	Kemiği andıran, kemiğe benzeyen, kemik gibi, kemiğimsi.
kolsu	kol	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Kolu andıran, kola benzeyen, kol gibi.
tırnaksı	tırnak	T	BİYOLOJİ	Tırnağı andıran, tırnağa benzeyen, tırnak gibi.
yüreksi	yürek	T	ÇEVRE VE DOĞA	Yüreği andıran, yüreğe benzeyen, yürek gibi.

Erdal, eki *'benzetme'* başlığı altında ele alır. ET *{+slg}* biçimi çok canlı olmasa da Türkçenin her devresinde görülür. Genellikle sıfat ya da belirteç görevinde kullanılan niteleyici sözcükler türetir (Erdal, 1991: 70-72). Batı Türkçesinde ekin sonundaki */-g/* sesi düşmüştür. Adlardan *'benzerlik, andırma, yakınlık'* anlamında adlar türetir.

'Böbreksi' ve *'tırnaksı'* türevleri *'bilim'* genel kavram alanı altında sınıflandırılabilecek *'biyoloji'* kavram alanındaki sözcüklerdir. Benzer şekilde *'beyinsi'* ve *'kemiksi'* sözcükleri *'tıp'* kavram alanındaki sözcüklerdir.

'İnsan ve bedeni' kavram alanındaki *kol* ad tabanından *'kolu andıran, kola benzeyen, kol gibi'* anlamında bir şeyin fiziksel özelliğini ifade eden sözcük türetilmiştir. Türev sözcük bu bakımdan *'fiziksel özellik'* kavram alanında değerlendirilebilir. *'Damaksı'* ve *'gırtlaksı'* sözcükler *'dil'* kavram alanındadır.

'Dilsi' ve *'yüreksi'* sözcükleri ise *'çevre ve doğa'* genel kavram alanında incelenebilir.[1]

1 Kubbealtı Sözlüğü'nün genel ağ sayfasında söz sözcük *'**bota.** dil şeklinde olan'* verilmiş ve botanik bilimine özgü bir sözcük olduğu kaydedilmiştir (http://lugatim.com/s/dilsi). *Yüreksi* sözcüğü ise Tureng genel ağ sözlüğüne göre 'ovcordate leaf' şeklindeki İngilizce botanik terimimin karşılığıdır (https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/y%C3%BCreksi).

3.19. {+sXl+}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
damaksıl	damak	T	DİL	Damakla ilgili.
dudaksıl	dudak	T	DİL	Boğumlanma noktası dudaklarda bulunan (ses)
genizsil	geniz	T	DİL	Genizde oluşan (ses), nazal.

{+*sXl*+} eki benzerlik eylemeleri türetilen {+*sX*-} eki ve eylemden ad türetilen {-*l*+} kaynaşmasından oluşur. Ölü eklerdendir genellikle terimler türetilmiştir (Korkmaz, 2003: 63).

Bizim örneklemimizde de '*damaksıl, dudaksıl, genizsil*' sözcükleri dil çalışmalarında kullanılan terimlerdir. Sözcükler '*insan ve bedeni*' kavram alanından '*dil*' kavram alanına geçmiştir.

3.20. {+sXz}

SÖZCÜK	KÖK	KÖKEN	KAVRAM	ANLAM
bacaksız	bacak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Bacağı olmayan, Bacakları kısa olan, kısa boylu, bodur, yaramaz
başsız	baş	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Başı olmayan, Yöneticisi, başkanı olmayan.
beyinsiz	beyin	T	ZİHİNSEL ÖZELLİK	Akılsız, düşüncesiz; içinde beyin olmayan
bıyıksız	bıyık	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Bıyığı olmayan
boğazsız	boğaz	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Boğazı olmayan, Çok az yemek yiyen, iştahsız
boyunsuz	boyun	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Boynu olmayan
butsuz	but	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Budu olmayan.
çenesiz	çene	Far..	BEDEN ÖZELLİĞİ	Çenesi olmayan, çok konuşan; Yerinde ve düzgün konuşmasını bilmeyen
damarsız	damar	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Damarı olmayan; damarı bozuk.
dilsiz	dil	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Konuşma engelli, konuşamayan, ahraz, lâl; Ses çıkarmayan, sessiz olan (kimse)

dişsiz	diş	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Dişi olmayan
dudaksız	dudak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Dudağı olmayan.
göbeksiz	göbek	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Göbeği olmayan
gözsüz	göz	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Gözü olmayan; görme engelli.
kafasız	kafa	Ar.	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kafası olmayan; Düşünüşü, anlayışı ve kavrayışı kıt olan, anlayışsız, kavrayışsız.
kalçasız	kalça	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kalçası dar olan.
kalpsiz	kalp	Ar.	KİŞİLİK ÖZELLİĞİ	Merhametsiz
kaşsız	kaş	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kaşı olmayan
kemiksiz	kemik	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Kemiği olmayan, kemiği ayrılmış; kesin, net, açık; Ara vermeksizin
kolsuz	kol	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Kolu olmayan; kol geçirilmemiş olan (giysi).
kulaksız	kulak	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Kulak kepçesi olmayan.
memesiz	meme	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Memesi olmayan.
midesiz	mide	Ar.	KİŞİLİK ÖZELLİĞİ	Yenmeyecek şeyleri yiyen.
omurgasız	omurga	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Omurgası bulunmayan; düşüncelerini çıkarları doğrultusunda değiştirebilen, ilkesiz.
saçsız	saç	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Saçı olmayan.
sakalsız	sakal	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Sakalı olmayan
suratsız	surat	Ar.	KİŞİLİK ÖZELLİĞİ	Somurtkan; çirkin; aksi, huysuz
topuksuz	topuk	T	GİYİM	Ökçe yüksekliği az olan.

tüysüz	tüy	T	FİZİKSEL ÖZELLİK	Tüyü olmayan; henüz bıyığı, sakalı çıkmamış; acemi
yüreksiz	yürek	T	KİŞİLİK ÖZELLİĞİ	Yürekli olmayan, cesaretsiz, cüretsiz, tabansız.
yüzsüz	yüz	T	BEDEN ÖZELLİĞİ	Yüzü olmayan; utanmaz, sıkılmaz, çekinmez, arsız

Adlardan '*yokluk, eksiklik ve olumsuzluk*' bildiren, sıfat ya da belirteç görevinde kullanılabilecek niteleyici sözcükler türetilir. {+lX+} ekinin karşıtıdır. Sık kullanılan bir ek olarak kaşımıza çıkar. Bizim bütüncemizde 31 sözcükte kullanılmıştır.

18 sözcükte '*beden özelliği*' kavram alanında türetilmiştir. Ek, bu anlamda bir organ ya da bedene ilişkin bir parçanın yokluğunu anlatmıştır: *Boyunsuz, butsuz, çenesiz, damarsız, dilsiz, dişsiz, dudaksız, göbeksiz, gözsüz, kafasız, kalçasız, kaşsız, kulaksız, memesiz, omurgasız, saçsız, sakalsız, yüzsüz*

4 sözcük herhangi bir şeyin fiziksel özelliğini gösterir. Bunlar '*fiziksel özellik*' kavram alanında değerlendirilmiştir: *boğazsız, kemiksiz, kolsuz, tüysüz.*

4 türev '*kişilik özelliği*' kavram alanına dahil olmuştur: *kalpsiz, midesiz, suratsız, yüreksiz.*

Türevlerden biri olan '*topuksuz*' sözcüğü, '*giyim*' kavram alanına katkıda bulunan bir sözcüktür. Biri de '*beyinsiz*' sözcüğüdür. Bu sözcük, '*zihinsel özellik*' kavram alanında değerlendirilebilir.

4. SONUÇ

Türetim ekleri olarak eklerinin sınıflandırılması yorumlanması sırasında üç temel özelliğin dikkate alınması gelenekselleşmiştir. 1) Ekin eklendiği tabanın sözcük türü; 2) Türevin eklenme sonunda dahil olduğu tür; 3) Ekin sözcüğe kattığı anlama göre işlevi.

Sınıflandırma ölçütleri farklılaştıkça eklerin hakkındaki düşüncelerimiz ve onları sınıflamamız farklılaşacak belki de Türk dilinin açıklanması ve öğretilmesi açısından daha uygun bakış açıları ve yöntemler geliştirilebilecektir.

Çalışmamızda merkeze eklerden çok, belirli bir kavram alanındaki sözcükleri alarak bu kavram alanındaki sözcüklerin hangi eklerle birlikte kullanıldıklarını belirledik. Buna göre '*insan ve bedeni*' kavram alanında değerlendirilebilecek sözcüklerle birlikte kullanılan ekler ve sıkları şunlardır:

EKLER	SIKLIK
{+lX+}	42
{+sXz+}	31
{+lXK+}	18
{+CX+}	13
{+sX+}	9
{+CXK+}	9
{+Daş+}	5
{+CA+}	4
{+DAn+}	4
{+sXl+}	3
{+DA+}	3
{+sAl+}	2
{+AK+}	2
{+sAK+}	1
{+A+}	1
{+DXrXK+}	1
{+CAK+}	1
{+Ay+}	1
{+Ağl+}	1
{+mSX+}	1
Genel Toplam	**152**

Tabloya göre toplam 19 ek '*insan ve bedeni*' kavram alanındaki sözcükle birlikte kullanılmıştır. Bu kavram alanın en sık kullanılan ekler sırasıyla {+lX+}, {+sXz+} ve {+lXK+} ekleridir. Türevlerin yaklaşık olarak %27'si {+lX+}, %20'si {+sXz+} ve %11'i {+lXK} ekiyle oluşturulmuştur.

'*İnsan ve Bedeni*' kavram alanında değerlendirdiğimiz sözcüklerin kavram alanlarında değiştirmek için kullanılmış ekler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

KAVRAM	EK
ALET	{+AğI+} {+lXK+}
ASKERLİK	{+lXK+}
BEDEN ÖZELLİĞİ	{+CA+} {+lX+} {+sXz+}
BİREY, GRUP, ARKADAŞLIK, KOMŞULUK	{+Daş+}
BİYOLOJİ	{+sX+}
ÇEVRE VE DOĞA	{+A+} {+AK+} {+CXK+} {+sX+}
DEĞER YARGISI	{+DA+} {+DAn+}
DİL	{+sAl+} {+sX+} {+sXl+}
DURUM	{+DA+} {+DAn+}
DUYULARLA İLGİ ÖZELLİK	{+DAn+}
FİZİKSEL ÖZELLİK	{+lX+} {+sX+} {+sXz+}
GİYİM	{+AK+} {+lX+} {+lXK+} {+sXz+}
HASTALIKLAR	{+lX+}

HAYVANCILIK	{+lXK+} {+sAK+}
HUY VE ALIŞKANLIKLAR	{+CX+}
İNSAN BEDENİ	{+CA+} {+CXK+}
KİŞİSEL ÖZELLİK	{+lX+} {+sXz+}
MATEMATİK	{+Ay+} {+DA+}
MESLEK (ASKERLİK, DİL, GENEL, GIDA VE YİYECEK, GİYİM VE TEKSTİL, MAFYA VE ORGANİZE SUÇLAR ARGOSU, TIP)	{+CX+}
MİMARİ	{+CAK+}
MOBİLYA	{+lXK+}
MÜZİK	{+lXK+}
POLİTİKA VE EKONOMİ/ TARAFTARLIK	{+CX+}
SAYI	{+lX+}
SPOR	{+lXK+}
TAŞIMACILIK	{+DXrXK+}
TIP	{+sAl+} {+CXK+} {+mSX+}
ZİHİNSEL ÖZELLİK	{+CA+} {+DAn+} {+lX+} {+sXz+}

Bu ekler arasında {+CA+} ve {+CIK} '*belce*' ve '*beyincik*' sözcükleri sözcüğün kavram alanını değiştirmemiş ancak bir organ ya da beden parçasını adlandıran yeni sözcükler oluşturmuştur.

Eklerin genel durumları, ekler ve türevlerin kavram alanları arasındaki sayısal ilişkiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

KAVRAMLAR	{+sAt+}	{+A+}	{+Ağl+}	{+AK	{+Ay+}	{+CA+}	{+CAK+}	{+CX	{+CXK+}	{+DA+}	{+DAn+}	{+Dag+}	{+DXrXK+	{+IX+}	{+IXK+}	{+mSX+}	{+sAK+}	{+sX+}	{+sXl+}	{+sXr+}	Genel
BEDEN ÖZELLİĞİ						2								34						21	57
FİZİKSEL ÖZELLİK														3				1		4	8
SAYI														1							1
HASTALIKLAR														1							1
ZİHİNSEL ÖZELLİK						1					1			1						1	4
GİYİM				1										1	9					1	12
KİŞİSEL ÖZELLİK														1						4	5
MESLEK/GİYİM VE TEKSTİL								1													1
SPOR															4						4
MOBİLYA															1						1
DURUM										1	1										2
DİL	1																	2	3		6
DUYULARLA İLGİ ÖZELLİK											1										1
MESLEK/TIP								4													4
ASKERLİK															1						1
POLİTİKPOLİTİKA VE EKONOMİ/ TARAFTARLIK								1													1

BİREY, GRUP, ARKADAŞLIK, KOMŞULUK												5									5
TIP	1								1							1		2			5
BİYOLOJİ																		2			2
MESLEK/GIDA VE YİYECEK								1													1
HAYVANCILIK															1		1				2
MESLEK/MAFYA VE ORGANİZE SUÇLAR ARGOSU								1													1
HUY VE ALIŞKANLIKLAR								1													1
MİMARİ							1														1
İNSAN BEDENİ						1			6												7
MÜZİK															1						1
ALET			1												1						2
ÇEVRE VE DOĞA		1		1					2									2			6
MATEMATİK					1					1											2
TAŞIMACILIK													1								1
MESLEK/ASKERLİK								1													1
DEĞER YARGISI										1	1										2
MESLEK/DİL								1													1
MESLEK/GENEL								2													2
Genel Toplam	2	1	1	2	1	4	1	13	9	3	4	5	1	42	18	1	1	9	3	31	152

5. KISALTMALAR

Ar. Arapça

AzT. Azerbaycan Türkçesi

Derleme Sözlüğü DS

ET Eski Türkçe

Far. Farsça

Fr. Fransızca

Güncel Türkçe Sözlük GTS

Old Turkic Word Formation: Functional Approach to the Lexicon OTWF

T Türkçe

Tkm. Türkmen Türkçesi

TOCK Türkçeden Osmanlıcaya Cep Klavuzu

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. H., (2014). *Türkçede Söz Yapımı Yolları ve Sözlükselleşme.* İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, s. 831-841.

Akar, A., (2018). *Oğuzların Dili: Eski Anadolu Türkçesine Giriş.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Akarsu, B., (1994). *Felsefe Terimleri Sözlüğü.* 5. Baskı. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Aksan, D., (1990). *Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim-.* Ankara: TDK.

Aksan, D., (1996). *Türkçenin Sözvarlığı.* Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D., (1999). *Anlambilim -Anlam bilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi-.* Ankara: Engin Yayınevi.

Aksan, D., (2004). Kelimebilimi ve Anlambilimi Ölçütlerinden Yararlanılarak Bir Yazı Dilinin Eskiliğini Saptama Yolları, I: Kavram Alanı- Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine. içinde *Dil Bilim ve Türkçe Yazıları.* İstanbul: Multilingual, s. 110-118.

Aksan, D., (2017). *Dil, Şu Büyülü Düzen....* 2. Baskı. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Anon., (1935). *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Klavuzu.* İstanbul : TDK.

Anon., (2020). *Türk Dil Kurumu. [Çevrimiçi]* Available at: https://sozluk.gov.tr/

[Erişildi: 15 04 2020].

Atatürk, M. K., (2017). *Geometri.* 6. Baskı. Ankara: TDK.

Balcı, A., (2018). Biçimbilim-I: Sözcük. *Genel Dilbilim I.* Edits. S. Özsoy & Ü. D. Turan, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayımları, s. 77-85.

Banguoğlu, T., (1995). *Türkçenin Grameri.* 4. Baskı Ankara: TDK Yay.

Bussmann, H., (1996). *Dictionary of Language and Linguistics.* London-New York: Routledge.

Crystal, D., (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics.* 6. Ed. Chicester(United Kingdom): Blackwell Publishing.

Delice, H. İ., (2000). Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi (2000): 221-235. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 , s. 221-235.

Eker, S., (2011). *Çağdaş Türk Dili.* 7. Baskı. Ankara: Grafiker.

Erdal, M., (1991). *Old Turkic word formation: A Functional Approach to the Lexicon.* Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag.

Ergin, M., (2002). *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul: Bayrak Basım, Yayım, Dağıtım.

Erkman-Akerson, F., (2008). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış.* 2. Baskı. İstanbul: Multilingual.

Günay, V. D., (2018). *Sözcükbilime Giriş.* 2. Baskı İstanbul: Papatya Yayımcılık.

Güneş, E., (2016). *Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı ve İşlevsel Ek Tasnifi*, Çanakkale: Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

İmer, K., Kocaman, A. & Özsoy, A. S., (2011). *Dilbilim Sözlüğü.* İstanbul.

Korkmaz, Z., (1959). Türk Dilinde+ Ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.* 17(3-4), s. 275-358.

Korkmaz, Z., (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

McCutcheon, M., (2010). *Descriptionary – A Thematic Dictionary*. New York: Facts On File.

Saussure, F. d., (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. İstanbul: Multilingual.

Şirin, H., (2016). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tekin, T., (2005). Türk Dil Bilimi ve Yeni Kelimeler I. içinde *Makaleler 3*. Edits: E. Yılmaz & N. Demir, düz. Makaleler 3 Çağdaş Türk Dilleri. Ankara: Grafiker Yay., s. 233-240.

Turan, Z., (2018). Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları. *Türkbilig*, 35, s. 97-110.

Vardar, B. ve diğerleri, (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. 2. b. İstanbul: Multilingual.

Zülfikâr, H., (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: TDK.